

Witold Pokruszyński

Współczesne bezpieczeństwo narodowe

Kultura i Polityka : zeszyty naukowe Wyższej Szkoły Europejskiej im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie nr 5, 175-188

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Witold Pokruszyński*

WSPÓŁCZESNE BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE¹

Streszczenie

Nowe okoliczności i uwarunkowania tworzenia systemu bezpieczeństwa narodowego zaistniały po zakończeniu „zimnej wojny” w końcu XX wieku i wejściu ludzkości w trzecie tysiąclecie z jego nowymi wyzwaniami i nieprzewidywalnością. W następstwie zmniejszenia niebezpieczeństwa konfrontacji militarnej z użyciem broni jądrowej, świat stał się bezpieczniejszy tylko pozornie. Obecnie, tj. w XXI wieku, nie ma państwa na kuli ziemskiej, które byłoby bezpieczne wobec zagrożenia ze strony natury lub człowieka. Dowodów na to jest wiele, a ich liczba wcale nie maleje, ma raczej tendencję wzrostową.

W całokształcie wyzwań i uwarunkowań bezpieczeństwa globalnego i regionalnego przedmiotem szczególnej troski staje się bezpieczeństwo narodowe, zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne, co jest zasadniczą treścią niniejszego artykułu. Natomiast celem głównym artykułu było ujednoczenie i usystematyzowanie pojęć występujących w dyscyplinie naukowej jaką jest bezpieczeństwo narodowe.

175

Słowa kluczowe

Bezpieczeństwo narodowe, bezpieczeństwo wewnętrzne, globalne bezpieczeństwo.



Na podstawie Uchwały Państwowej Komisji Akredytacyjnej nr 71/2009 z dnia 5 lutego 2009 roku, Wyższa Szkoła Europejska im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie, w roku akademickim 2009/2010 otwiera nowy kierunek studiów I stopnia Bezpieczeństwo narodowe.

Pojawiają się w związku z tym pytania zarówno formalne, jak i merytoryczne dotyczące bezpieczeństwa narodowego, a mianowicie: Czym jest bezpieczeństwo narodowe w systemie nauk? Jaka jest jego struktura i zakres? Jakie jego znacze-

* **Witold Pokruszyński** – profesor zw. dr hab.; długoletni nauczyciel akademicki Akademii Sztapu Generalnego WP i Akademii Obrony Narodowej w Warszawie, do 2005 roku – Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie, od 2008 roku – WSE im. ks. J. Tischnera w Krakowie. Przez kilka lat kierował katedrą WOPR w Wydziale WLiOP AON. Przez dziewięć lat dyrektor Podyplomowego Studiów Bezpieczeństwa Narodowego w Wydziale Strategiczno-Obronny AON. W latach 2006-2007 prorektor AON ds. studenckich. Jest długoletnim członkiem Instytutu Biograficznego w Cambridge-London. Wypromował 22 doktorów nauk wojskowych i setki absolwentów studiów wyższych. Jest autorem ponad 140 publikacji z zakresu obrony powietrznej, bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, w tym publicznego.

¹ Tekst jest publikowany w wersji nadesłanej przez Autora.

nie wobec zagrożeń XXI wieku? Na te i inne nurtujące nas dzisiaj pytania postaram się odpowiedzieć w niniejszym artykule.

Zaistniały nowe okoliczności i uwarunkowania tworzenia systemu bezpieczeństwa narodowego po zakończeniu „zimnej wojny” w końcu XX w. i wejściu ludzkości w nowy XXI wiek z jego nowymi wyzwaniami oraz nieprzewidywalnością. W następstwie zmniejszenia niebezpieczeństwa konfrontacji militarnej z użyciem broni jądrowej, świat stał się bezpieczniejszy tylko pozornie. Obecnie nie ma państwa na kuli ziemskiej, które byłoby bezpieczne wobec zagrożeń ze strony natury lub człowieka. Dowodów na to jest wiele, a ich liczba wcale nie maleje, ma raczej tendencję wzrostową.

Dzisiaj, w XXI wieku, największą wartością ludzkości na kuli ziemskiej jest bezpieczeństwo, które w swojej istocie daje stabilizację, rozwój, pewność i szczęście.

W całokształcie wyzwań i uwarunkowań bezpieczeństwa globalnego i regionalnego, przedmiotem szczególnej troski w trzecim tysiącleciu musi być bezpieczeństwo narodowe, we wszystkich jego obszarach, zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne, w różnych aspektach, co jest zasadniczą treścią tego artykułu.

Bezpieczeństwo narodowe – pojęcie i treść

Miniony wiek dwudziesty przeszedł do historii jako wyjątkowo tragiczny dla ludzkości, bowiem jego początkiem była pierwsza wojna światowa a kontynuacją – druga wojna światowa, które pochłonęły łącznie ponad 60 mln istnień ludzkich. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy było istnienie dwóch zwalczających się ideologii, tj. faszyzmu i komunizmu. Z końcem XX wieku obydwie światowe ideologie, w zasadzie, zakończyły swoje istnienie, niosące przemoc, konflikty, gwałcenie prawa międzynarodowego i prawa człowieka oraz tworzenie potencjalnych możliwości do unicestwienia życia biologicznego na Ziemi.

Po tym wyjątkowo tragicznym okresie ludzkość stanęła wobec nowych zagrożeń, wobec wyzwań XXI wieku, o innym charakterze, w wymiarze narodowym, regionalnym i międzynarodowym. Rozważania o tych wyzwaniach i zagrożeniach w wymiarze głównie narodowym należy współcześnie traktować priorytetowo.

Istota bezpieczeństwa narodowego

Współczesne rozumienie bezpieczeństwa zakłada jego szerokie traktowanie, daleko wykraczające poza kwestie militarne. Zakresy bezpieczeństwa, podmiotowy, przedmiotowy i przestrzenny, wykazują tendencje wzrostowe. Bezpieczeństwo jest zarazem stanem i procesem tego zjawiska, tzn. nie tylko stanem, jak podają niektóre źródła

lub opracowania teoretyczne powszechnie uznawanych autorów, lecz stanem i procesem jednocześnie.

Szerokie zakreślenie bezpieczeństwa wynika z równie szerokiego pojmowania jego zagrożeń, mających również różnorodny wymiar i charakter w aspekcie przedmiotowym, tzn. militarnym i niemilitarnym.

Jesteśmy w okresie eksplozji zainteresowań i poszukiwań w obszarze wiedzy, teorii, metodologii badań i praktyki bezpieczeństwa, na etapie zakończenia procesu wyodrębnienia bezpieczeństwa narodowego jako dyscypliny naukowej uznanej przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Jesteśmy świadkami jak bezpieczeństwo wchodzi do programów kształcenia studentów wszystkich typów wyższych uczelni I, II, i III stopnia.

Pierwszym znaczeniem etymologicznym jest zdefiniowanie go jako stanu: spokoju, pewności lub poczucia pewności, wolności od zagrożeń, strachu lub ataku. Stan bezpieczeństwa może, w wyniku analizy obiektywnych i subiektywnych aspektów zagrożenia, przybrać – według szwajcarskiego politologa Daniela Freia – następujące postacie: (1) stan braku bezpieczeństwa – występuje wtedy, gdy występuje rzeczywistość duże zagrożenie, a postrzeganie jego jest prawidłowe; (2) stan obsesji – występuje wtedy, gdy nieznaczące zagrożenie jest postrzegane jako duże; (3) stan fałszywego bezpieczeństwa – występuje wtedy, gdy zagrożenie jest poważne, a postrzegane jako niewielkie; (4) stan bezpieczeństwa – występuje wtedy, gdy zagrożenie zewnętrzne jest nieznaczące, a jego postrzeganie jest prawidłowe.

Przez bezpieczeństwo rozumie się także proces, w którym stan bezpieczeństwa i jego struktura podlegają dynamicznym zmianom stosownie do aktualnych uwarunkowań bezpieczeństwa. Nie ma czegoś takiego, jak trwałe czy też raz ustanowione lub zorganizowane bezpieczeństwo. Innymi słowy, bezpieczeństwo oznacza ciągłą działalność jednostek, społeczności lokalnych, państw lub organizacji międzynarodowych w tworzeniu stanu bezpieczeństwa.

Kolejne znaczenie bezpieczeństwa, to rozumienie go jako naczelnej potrzeby, wartości i głównego celu jednostki oraz grup społecznych. Profesor Roman Kuźniar twierdzi m.in., że bezpieczeństwo jest pierwotną, egzystencjalną potrzebą jednostek, grup społecznych, wreszcie państw. Idzie tu nie tylko o przetrwanie integralności, czy niezawisłości, ale także o bezpieczeństwo rozwoju, które zapewnia ochronę i wzbogacanie tożsamości jednostek, grup społecznych oraz narodu.

Ciekawe znaczenie bezpieczeństwa określił wybitny polityk XX wieku Henry Kissinger twierdząc: bezpieczeństwo jest fundamentem wszystkiego, co czynimy. Możemy zatem postawić pytanie, czy na tym

fundamencie człowiek (ludzkość) w XXI wieku jest bezpieczny? Odpowiedź może być tylko jedna... Nie!

Ostatnio często spotykam w opracowaniach naukowych twierdzenie, że po uderzeniach terrorystycznych na Stany Zjednoczone w dniu 11 września 2001 r. zmienił się świat. Natomiast politycy, a szczególnie dziennikarze uważają te ataki za wydarzenie o znaczeniu światowym i takie twierdzenie jest poprawne. Osobiście uważam, że świat się nie zmienił – zmieniła się percepcja świata. Problemy światowe są te same. Natomiast jest inne ich postrzeganie i rozumienie. Dlatego zmieniły się priorytety, czyli hierarchia ważności spraw, które muszą być rozwiązywane przez obecną cywilizację. Rodzi się zasadnicze pytanie: czy stopień zagrożenia bezpieczeństwa rośnie czy maleje? Czy wiek XXI przyniesie światu, a w tym Europie i Polsce, więcej czy mniej spokoju i szczęścia obywateli?

Bezpieczeństwo w istocie zależy przede wszystkim od tego co dzieje się wokół nas, od środowiska zewnętrznego i wewnętrznego, z których mogą pochodzić potencjalne zagrożenia. W dużym stopniu zależy ono od nas samych, naszego przygotowania i reagowania na powstałe zagrożenia, naszego stanu psychicznego i fizycznego oraz gotowości sprostania takim zagrożeniom. Można, idąc na skróty, stwierdzić, że zasadniczymi składnikami bezpieczeństwa są gwarancje nienaruszalności podmiotu i swoboda jego rozwoju. To oznacza, że bezpieczeństwo obejmuje zespolenie dwóch składników, tj. zapewnienie przetrwania oraz swobody rozwoju jednostki, grupy społecznej lub narodu (państwa).

Należy przyznać, że nie są to dwa równorzędne składniki bezpieczeństwa. Zapewnienie nienaruszalnego przetrwania danego podmiotu stanowi podstawę bezpieczeństwa, dając możliwość jego fizycznego trwania, a to z kolei stanowi warunek swobody rozwoju. W pojęciu swobody rozwoju, w kontekście bezpieczeństwa, mieszczą się także warunki ochrony i obrony wartości interesów danego podmiotu, które umożliwiają co najmniej dorównywanie innym w szeroko rozumianym postępie cywilizacyjnym.

Wracając do istoty bezpieczeństwa postanowiłem przytoczyć określenie jakiego użył Jerzy Stańczyk. „Istotą opartego na gwarancjach nienaruszalnego przetrwania i swobodach rozwojowych bezpieczeństwa jest pewność” (2004: 261). Pewność jest bowiem warunkiem obu tych składników, choć może być ona obiektywna lub subiektywna. Bezpieczeństwo w syntetycznym ujęciu można określić jako obiektywną pewność gwarancji nienaruszalnego przetrwania i swobód rozwojowych. Współczesne pojęcie bezpieczeństwa narodowego w systemie pojęć i kryteriów bezpieczeństwa zajmuje pierwsze miejsce i decyduje

o losach jednostek, społeczności lokalnych, a także narodów. Na to złożyło się wiele przyczyn, z których najważniejsze należy uwzględnić podczas rozpatrywania problematyki bezpieczeństwa narodowego.

Przyczyna pierwsza – decydująca o losach jednostek i społeczeństw lokalnych – znaczenie narodu jako trwałej wspólnoty ludzi utworzonej historycznie, powstałej na gruncie wspólnoty losów, kultury, religii, języka, terytorium i życia gospodarczego przejawiającego się w świadomości narodowej jej członków.

Przyczyna druga – znaczenie państwa narodowego jako najwyższej formy organizacyjnej narodu dla realizacji swych celów, z których priorytetem jest bezpieczeństwo narodowe.

Przyczyna trzecia – doświadczenia minionych wieków, wojen i zniszczeń, majątku narodowego i zniewolenia w różnych okresach.

W znaczeniu społecznym bezpieczeństwo narodowe stanowi dla jednostek, społeczności lokalnych i państwa pierwotną, egzystencjalną, naczelną potrzebę i wartość, a zarazem priorytetowy cel działania we wszystkich dziedzinach i na każdym poziomie organizacji państwowej i samorządowej.

Natomiast w znaczeniu funkcjonalnym, bezpieczeństwo narodowe jest naczelną misją narodową całego społeczeństwa i jego organizacji państwowej, polegającą na ciągłej realizacji dwóch głównych celów, takich jak: ochrona i obrona wartości i interesów narodowych przed istniejącymi oraz potencjalnymi zagrożeniami, zapewniające warunki dla realizacji celu drugiego – tworzenia wewnętrznych i zewnętrznych warunków dla swobodnego rozwoju i sprostania wyzwaniom, jakie niesie dla narodu zmienność, cywilizacja, integracja i globalizacja oraz nieprzewidywalność.

Dla wypełnienia misji tworzenia bezpieczeństwa narodowego potrzebne są odpowiednie instytucje i struktury państwowe, zwane strukturami realizacyjnymi, bądź systemem bezpieczeństwa narodowego (SBN). Dlatego w znaczeniu strukturalnym bądź systemowym, bezpieczeństwo narodowe to całościowe organizowanie i przygotowanie państwa do tworzenia bezpieczeństwa pod względem prawnym i politycznym, strategicznym i militarnym oraz cywilnym, dyplomatycznym i edukacyjnym, kooperacyjnym i integracyjnym (NATO i UE).

W dotychczasowych opracowaniach spotykamy wiele definicji dotyczących bezpieczeństwa narodowego. Jest definicja najbardziej odpowiadającą istocie współczesnego bezpieczeństwa narodowego zawartą w *Słowniku terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego* wydanym przez Akademię Obrony Narodowej, której treść jest następująca: „Bezpieczeństwo narodowe – proces lub stan zapewniający funkcjonowanie państwa w podstawowych dziedzinach, umożliwiający przetrwa-

nie, rozwój i swobodę realizacji interesów narodowych w konkretnym środowisku (warunkach) bezpieczeństwa, poprzez podejmowanie wyzwań, wykorzystywanie szans, redukcjonowanie ryzyk oraz przeciwdziałanie wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla jego interesów”.

Bezpieczeństwo narodowe jest często utożsamiane z bezpieczeństwem państwa, ponieważ wywodzi się z egzystencjalnych potrzeb ludzkich społeczności zorganizowanych w państwa. Zapewnienie bezpieczeństwa narodowego jest głównym zadaniem polityki i strategii państwa, zgodnie z racją stanu. W tradycyjnym rozumieniu kładzie się nacisk na zagrożenia zewnętrzne, jednak bezpieczeństwo narodowe, zgodnie z definicją, ma również chronić wewnętrzne wartości każdego społeczeństwa, narodu i państwa. Bezpieczeństwo narodowe jest także interesem narodowym, utożsamianym z przetrwaniem państwa i narodu, czyli ochroną integralności terytorialnej i niezależności politycznej. Oprócz przetrwania bezpieczeństwo chroni także takie wartości, jak: suwerenność, niezawisłość, system społeczny i gospodarczy, prestiż w środowisku międzynarodowym, ideologia, bezpieczeństwo obywateli za granicą, postęp gospodarczy i cywilizacyjny, standard życia ludności na poziomie XXI wieku.

180

Wśród chronionych przez bezpieczeństwo narodowe wartości należałoby wyróżnić cztery podstawowe, tj. integralność terytorialną, przetrwanie, niezależność polityczną i jakość życia. W tym zakresie każde państwo decyduje indywidualnie, jakie wartości powinny być chronione w ramach narodowej polityki i strategii bezpieczeństwa, i do nich dobiera odpowiednie narzędzia do osiągnięcia wyznaczonego celu. Dobór narzędzi z kolei zależy od rodzaju interesów narodowych, istniejących uwarunkowań, wyzwań i szans rozwojowych, rodzajów i wielkości realnych zagrożeń, możliwości i wizji polityki bezpieczeństwa w bliższej i dalszej perspektywie.

Struktura systemu bezpieczeństwa narodowego zależy od wielu czynników, a przede wszystkim od zagrożeń, celów misji państwa wobec narodu i jego potencjalnych możliwości w różnych dziedzinach i aspektach. Dlatego uważam, że w dalszej części artykułu należy przejść do istniejących zagrożeń i źródeł ich powstawania.

Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa

Przyczyną poczucia zagrożenia są dwa wyraźne źródła, a mianowicie człowiek i natura. Doświadczenia historyczne dowodzą bardzo trafnie, że największe zagrożenie dla człowieka stanowi drugi człowiek. Już w XVII w. Thomas Hobbes uznał bezustanny strach i nie-

bezpieczeństwo gwałtownej śmierci za naturalny stan społeczeństwa ludzkiego. Ludzie, zdaniem Thomasa Hobbesa, pozostawieni sami sobie ubiegają się o władzę i korzyści, kierując się motywami własnych interesów. W tym przypadku, bez głębszego uzasadnienia można stwierdzić, że niebezpieczeństwo ze strony człowieka rodzi się głównie z dwóch powodów – nienawiści do drugiego człowieka i chęci zysku. Oczywiście, zarówno pierwszy jak i drugi motyw powstają na różnym tle, w konkretnej sytuacji, ale w swojej istocie sprowadzają się one do tego samego, tj. zagrożenia życia i zdrowia ludzi oraz ich mienia. Wprawdzie tylko nieliczni współcześni teoretycy socjologii i psychologii akceptują założenia i teorię T. Hobbesa o naturalnym stanie społeczeństwa, to jednak dzisiaj należy mu przyznać zasługi w tym przedmiocie.

Żyjemy w świecie XXI wieku, w którym poziom zagrożenia bezpieczeństwa rośnie z dnia na dzień, a w niektórych obszarach przekracza nawet wyobraźnię przeciętnego człowieka. Powstaje pytanie: gdzie i kiedy człowiek pragnie być bezpieczny, jeśli świat zmierza do totalnego niemalże zagrożenia bezpieczeństwa na lądzie, wodzie, w powietrzu i kosmosie.

Ze wstępnych ocen danych statystycznych można bez większego ryzyka twierdzić, że każdy człowiek, bez względu na wiek i pozycję społeczną, chce być bezpieczny w domu i na ulicy, w szkole i pracy, w kawiarni i klubie, w kinie i teatrze, w tramwaju i pociągu, w statku wodnym i powietrznym oraz kosmicznym, w parku i na plaży, a także w innych miejscach użyteczności publicznej. Jednym słowem, człowiek chce być bezpiecznym w każdym miejscu i czasie na terytorium swojego państwa i poza jego granicami. Jak jest w realnym świecie...?

Ponadto niemałe znaczenie ma postęp cywilizacyjny i technologiczny, generujący wzrost zagrożenia – ze strony różnego rodzaju maszyn i urządzeń, nowoczesnych środków komunikacji (lądowych, wodnych, powietrznych, kosmicznych), zmian ekologicznych a nawet narkotyków podsuwanych drugiemu człowiekowi, które powodują śmierć. Nie bez znaczenia dla bezpieczeństwa narodowego pozostają choroby zakaźne, np. AIDS lub inne jeszcze nie ujawnione.

Drugim z kolei źródłem zagrożenia bezpieczeństwa współczesnego jest natura. Otaczające nas zjawiska przyrody stanowią bez wątpienia o takich zagrożeniach jak: powódzie, pożary, wichury, wybuchy wulkaniczne, trzęsienia ziemi, warunki atmosferyczne (upały, mrozy) i zwierzęta drapieżne.

Oprócz wymienionych zagrożeń, trzecie tysiąclecie uwypukla nowe zjawiska, do których należy bezwarunkowo zaliczyć: terroryzm światowy, przestępczość zorganizowaną o zasięgu narodowym i międzyna-

rodowym, broń masowego rażenia (jądrową, chemiczną, biologiczną), masowe migracje, bezrobocie, a ostatnio kryzys światowy i nieprofesjonalizm elit politycznych.

Już te wymienione kategorie i rodzaje oraz źródła zagrożeń pokazują, że ich charakter jest bardzo złożony i trudno jednoznacznie odpowiedzieć, które z nich stanowią, w naszym rozumieniu, jednorodną, pewną całość. Wręcz przeciwnie, zagrożenie to suma zagrożeń cząstkowych, wynikających z różnych otaczających nas zjawisk (Pokruszyński 2008a: 27). Można wysunąć twierdzenie, że nie ma obiektywnej możliwości sporządzenia listy występujących zagrożeń. Stąd prawdopodobnie będzie ona zawsze otwarta, bowiem podstawowym źródłem zagrożenia jest człowiek, a stąd nieprzewidywalność co do jego zamierzeń.

Okazuje się, że problem zagrożenia jest jeszcze bardziej złożony, ponieważ długoletnie obserwacje wskazują dobitnie na jego dynamiczną zmienność. W miarę upływu czasu zagrożenie nasila się, aby po osiągnięciu stanu krytycznego mógł nastąpić odwrót – przykładem takiego zjawiska może być powódź albo burza lub huragan. Natomiast różne może być tempo narastania zagrożenia w czasie [$Z = F(t)$], jak też różna może być forma narastania zagrożenia i jego rozładowania, na przykład napięcie między państwami może narastać, po czym następuje jego rozładowanie w drodze negocjacji pokojowych lub wojny (Pokruszyński 2008b: 5). Takie sytuacje w dzisiejszej rzeczywistości występują bardzo często bez względu na ich skutki.

Te proste zestawienia wskazują z kolei na skomplikowany charakter pojawiających się zagrożeń z uwagi na fakt zmiennej struktury poszczególnych elementów zagrożeń i skali ich występowania. Rozważania w tym przedmiocie jednoznacznie prowadzą do wniosku, że poczucie bezpieczeństwa występuje zawsze wtedy, kiedy poczucie zagrożenia jest niskie lub minimalne.

Mogłoby się wydawać, że stanem optymalnym byłoby przyjęcie ustalenia, w którym subiektywna ocena poczucia bezpieczeństwa pokrywałaby się z poczuciem całkowitego bezpieczeństwa, ale to byłoby zbyt uproszczone pojmowanie zjawiska tak istotnego dla ludzkości. Przykłady z przeszłości i teraźniejszości dowodzą jednoznacznie, że poczucie całkowitego bezpieczeństwa jednego podmiotu może pokrywać się z całkowitym zagrożeniem innego.

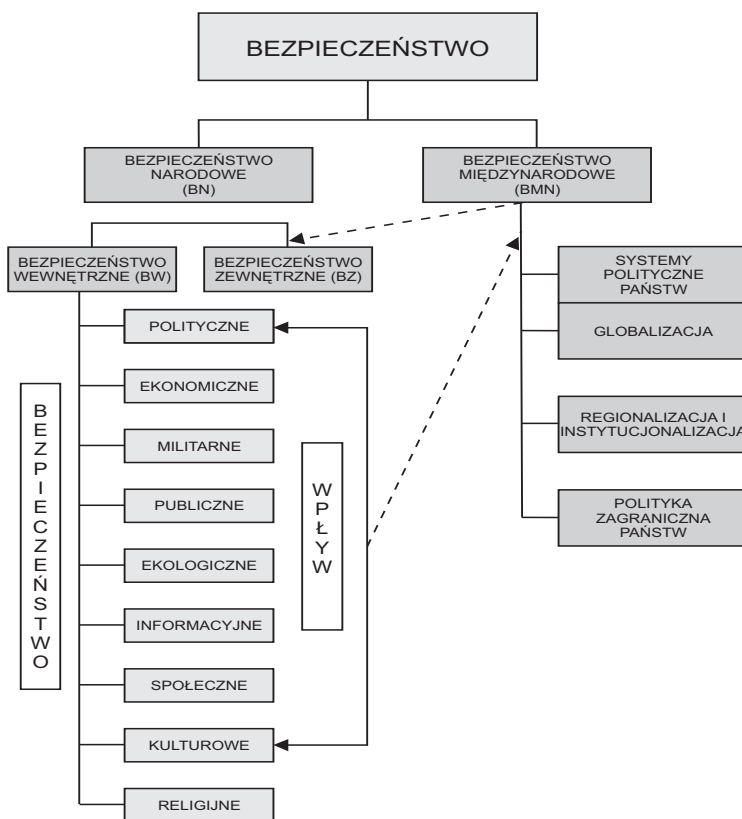
W tak skomplikowanej sytuacji można dojść do takiej oto interpretacji: w każdym zagrożeniu osiągnięcie stuprocentowego poczucia bezpieczeństwa jest pozytywne, lecz wątpliwe; niezbędne jest ocenianie rzeczywistości w przestrzeni pomiędzy poczuciem bezpieczeństwa a poczuciem zagrożenia. To oznacza, że subiektywne poczucie zagroże-

nia w rzeczywistości składa się z określonej sumy specyficznych zagrożeń, tzn. każde zagrożenie jest inne (Tyrała 2000: 13).

Bezpieczeństwo narodowe – struktura i zakres

Struktura bezpieczeństwa narodowego to układ elementów i wzajemne ich relacje w jednej całości, inaczej możemy nazywać ją systemem bezpieczeństwa narodowego. Taką całościową strukturę obrazuje rysunek 1.

Rys. 1. Struktura bezpieczeństwa narodowego



Źródło: Opracowanie własne.

Ogólnie struktura bezpieczeństwa dzieli się na bezpieczeństwo narodowe (BN) i bezpieczeństwo międzynarodowe (BMN). Bezpieczeństwo narodowe z kolei dzieli się na bezpieczeństwo wewnętrzne (BW)

i bezpieczeństwo zewnętrzne (BZ). W strukturze systemu bezpieczeństwa narodowego każdego państwa pierwszorzędne znaczenie odgrywa bezpieczeństwo wewnętrzne, albowiem zawiera ono kilka istotnych kategorii bezpieczeństwa, a mianowicie: bezpieczeństwo polityczne, ekonomiczne, militarne, publiczne, ekologiczne, informacyjne, społeczne, kulturowe, religijne. Są to podstawowe elementy struktury systemu bezpieczeństwa narodowego, stanowiące gwarancję racjonalnego funkcjonowania państwa w dzisiejszym mało stabilnym świecie. Szczegółowa charakterystyka każdego elementu systemu jest zawarta w mojej książce pt. *Współczesne bezpieczeństwo narodowe* (Pokruszyński 2009).

Bezpieczeństwo międzynarodowe natomiast, odgrywając nadrzędną rolę wobec bezpieczeństwa narodowego, obejmuje takie główne elementy, jak : systemy polityczne państw, globalizacja, system bezpieczeństwa międzynarodowego, regionalizacja i instytucjonalizacja oraz polityka zagraniczna państw. Bezpieczeństwo międzynarodowe ma o wiele szerszy zakres znaczeniowy niż bezpieczeństwo narodowe. Nie jest tylko sumą bezpieczeństwa poszczególnych państw, lecz czymś więcej. O jego istocie stanowi zespół czynników, norm i mechanizmów międzynarodowych oraz oddziaływań, które zapewniają każdemu państwu danego systemu bezpieczeństwa międzynarodowego lub regionalnego mniejsze lub większe poczucie pewności niezagrażonego istnienia, przetrwania i swobód rozwoju. To oznacza, że bezpieczeństwo międzynarodowe obejmuje swoim zasięgiem nie tylko wartość egzystencjalną pojedynczych państw, lecz także wartości wspólne dla danego systemu (sojuszu państw).

Bezpieczeństwo międzynarodowe należy traktować jako określoną sekwencję stanów, które składają się na ważny proces społeczny w skali międzynarodowej. System bezpieczeństwa międzynarodowego powinien być kompatybilny i jednolity, oparty na umowie pomiędzy suwerennymi państwami, zapewniający im bezpieczeństwo wobec istniejących zagrożeń.

Bezpieczeństwo zewnętrzne a sojusz NATO

Polska od dziesięciu lat, tj. od 12 marca 1999 roku, jest wiarygodnym członkiem Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO). Po złożeniu w tym dniu na ręce rządu Stanów Zjednoczonych Ameryki Aktu ratyfikacji w sprawie przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Traktatu Północnoatlantyckiego kraj nasz stał się oficjalnie dziewiętnastym członkiem NATO. Rangę tego wydarzenia określają cele, które w wyniku tego aktu zostały spełnione, a przede wszystkim: zagwarantowanie

Polsce i jej obywatelom bezpieczeństwa poprzez udział w północno-atlantycznym systemie obronnym, zapewnienie trwałego wejścia Polski do zachodniego obszaru cywilizacyjnego oraz potwierdzenie w stosunku do społeczności międzynarodowej przywiązania Polski do zasad demokracji i wolności oraz gospodarki wolnorynkowej.

Członkostwo w Sojuszu Północnoatlantyckim stało się jednym z najważniejszych priorytetów polityki bezpieczeństwa narodowego wobec zagrożeń trzeciego tysiąclecia. Takie założenia przyjęto też w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP w 2007 roku, w którym to dokumencie zapisano: „Sojusz Północnoatlantycki jest dla Polski najważniejszą formą współpracy w polityczno-wojskowym wymiarze bezpieczeństwa oraz filarem stabilności na kontynencie, a także główną płaszczyzną stosunków transatlantyckich”.

Polska uznaje konieczność doskonalenia zdolności Sojuszu NATO do likwidowania zagrożeń współczesnych, m.in. do walki z terroryzmem światowym i innymi zagrożeniami asymetrycznymi. Siły Zbrojne RP uczestniczyły, uczestniczą i będą uczestniczyć w misjach pokojowych i stabilizacyjnych, zgodnie z Traktatem NATO i możliwościami państwa w tym zakresie. Należy mieć również na uwadze i inne aspekty, jak postęp cywilizacyjny, dostęp do nowych technologii – nie tylko militarnych, a także w obszarze bezpieczeństwa.

Chcąc być liczącym się członkiem NATO, Polska powinna nadążać za postępem w kluczowych dziedzinach bezpieczeństwa. Obecnie ważnym wyzwaniem Sojuszu NATO jest zwycięskie zakończenie wojny w Afganistanie, w której m.in. biorą aktywny udział Siły Zbrojne RP. Zwycięstwo w Afganistanie byłoby wyrazem spójności i wiarygodności oraz gwarantem bezpieczeństwa międzynarodowego (globalnego).

Akcesja Polski do NATO nie zakończyła procesu integracji z jego strukturami polityczno-militarnymi. Proces ten jest długofalowy, wymaga wysiłków wszelkich struktur i instytucji państwa. Przebiega on na wielu poziomach i w wielu obszarach, obejmuje takie zagadnienia, jak: kwestie legislacyjne, ochrona informacji, zapewnienie aktywnego uczestnictwa w wypracowaniu politycznych i strategicznych decyzji dotyczących organizacji i integracji wojskowej.

Pełna integracja wojskowa z NATO jest procesem długotrwałym i wielo-aspektowym; obejmuje nie tylko kwestie technicznej i organizacyjnej interoperacyjności wojsk, ale także stosunków cywilno-wojskowych, uzawodowienie armii, reorganizację strukturalną, odpowiednie szkolenia i uzbrojenie. Aktualny stan (2009) zaawansowania wszystkich wymienionych kierunków działań wymaga niezbędnego przyspieszenia całego procesu i podjęcia większego wysiłku organizacyjnego, finansowego i kooperacyjnego.

Dostosowanie systemu obronnego do wymogów sojuszniczych jest procesem kompleksowym. Kluczowe znaczenie dla integracji ma podjęcie komplementarnych działań na szczeblu władzy ustawodawczej i wykonawczej, służących umacnianiu zdolności obronnej państwa i bezpieczeństwa narodowego. Wszystkie podejmowane decyzje na rzecz doskonalenia potencjału militarnego RP jako członka Sojuszu NATO muszą być podyktowane również interesami narodowymi, a nie tylko sojuszniczymi.

Wobec współczesnych wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwo narodowe zewnętrznie musi odpowiadać wszystkim kryteriom w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego. Ważne znaczenie dla Polski ma zapis w punkcie 48 Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP – szczególne znaczenie w polskiej polityce bezpieczeństwa zachowują stosunki dwustronne ze Stanami Zjednoczonymi. Polska uznaje, że mają one strategiczny charakter i będzie zabiegać o dalszy ich rozwój w duchu solidarnego i zrównoważonego partnerstwa. Polska będzie działać na rzecz utrwalania amerykańskiej obecności na kontynencie europejskim, także w wymiarze pozamilitarnym.

Kończąc rozważania na temat bezpieczeństwa zewnętrznego, pragnę podkreślić, że strategia bezpieczeństwa narodowego nie jest aktem dającym recepty na kilka lat i tylko na jedną kadencję rządu. Strategia określa metody realizacji polityki bezpieczeństwa na okres co najmniej 10-15 lat.

186

Nie mogę pozostawić czytelnika bez zajęcia stanowiska wobec problemu o kluczowym znaczeniu dla Polski i dla Europy, tj. tarczy antyrakietowej i montowania jej elementów na terytorium RP. W różnych publikacjach i wystąpieniach sejmowych oraz dyskusjach partyjnych pojawiły się w tej sprawie dwa stanowiska. Jedni, z Prezydentem RP włącznie, byli za przyjęciem tarczy, przeciwnicy natomiast wyrażali dezaprobatę, twierdząc, że Polska przez tarczę nie wzmocni swego bezpieczeństwa, lecz zdecydowanie je osłabi ze względu na istniejące zagrożenie terrorystyczne.

Trzeba przypomnieć, że teoria strategii uznaje dwa rodzaje działań, tj. działania bezpośrednie (proste w swoim zamiarze) i działania pośrednie dla osiągnięcia wyznaczonego celu głównego. W tym konkretnym wypadku (tarczy antyrakietowej) Polska zamierza osiągnąć cel strategiczny za pomocą działań pośrednich, wzmacniając swoje bezpieczeństwo w ramach Sojuszu NATO na kierunku wschodnim i północno-wschodnim poprzez udoskonalenie obrony przeciwlotniczej i przeciwrakietowej.

Jeśli dojdzie do realizacji umowy podpisanej pomiędzy Polską a Stanami Zjednoczonymi w 2008 roku, a elementy amerykańskiej tarczy antyrakietowej zostaną rozmieszczone na terytorium RP, będzie to jedno z najważniejszych wydarzeń w trzecim tysiącleciu w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego. Mam głębokie przekonanie, że tak się stanie pomimo zmiany prezydenta USA i mocnego sprzeciwu Moskwy. Poważnym błędem polityczno – strategicznym nowej administracji Stanów Zjednoczonych byłoby ustąpienie podstępnej Rosji i nie urzeczywistnienie zamiaru strategicznego jakże ważnego dla bezpieczeństwa globalnego i utrzymania pokoju.

Bibliografia

- Pokruszyński, Witold (2008a), *Bezpieczeństwo narodowe u progu XXI wieku*, „Zeszyty Naukowe” (Akademia Obrony Narodowej), 1 (70).
- Pokruszyński, Witold (2008b), *Bezpieczeństwo narodowe u progu XXI wieku*, „Zeszyty Naukowe”.
- Pokruszyński, Witold (2009), *Współczesne bezpieczeństwo narodowe*, Józefów: Wydawnictwo WSGE.
- Stańczyk, Jerzy (2004), *Kres zimnej wojny*, Toruń.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP w 2007 roku.
- Tyrała, P. (2000), *Zarządzanie bezpieczeństwem*, Kraków.



Witold Pokruszyński is a professor at the Akademia Sztabu Generalnego Wojska Polskiego im. gen. Karola Świerczewskiego (Karol Swierczewski Military Academy) and Akademia Obrony Narodowej (The Academy of National Defense) in Warsaw. Prof. Pokruszynski also teaches at the Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide D. Gasperi (The Alta D. Gasperi Economic Euroregional University) and at the Wyższa Szkoła Europejska im. J. Tischnera (Tischner European Univeristy). For many years he also served as director of Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (Association of Emergency Sea Lifeguards) in the Department of WliOP of the Academy of National Defense. For nine years, he has been director of the Postgraduate National Defense Studies at the Wydział Strategiczno-Obronny (Department of Strategic Defense) at the Academy of Military Defense. In the years, 2006-2007 he was the vice-dean of student affairs at the Academy of National Defense. He is also a member of the Biographical Institute, Cambridge and London. He has supervised 22 Ph.D. students in the field of military studies, and hundreds of undergraduates. He has also authored 140 articles on air defense and national public defense

Abstract

The Notion of National Security Today

The new conditions and circumstances for creating a system of national security have existed since the end of the Cold War; but at the end of the twentieth century humanity has been ushered into the third millennium with new challenges that were theretofore unforeseeable. As a consequence of the decrease in the danger of nuclear confrontation, the world has only seemingly become a safer place to live in. At the moment, that is, in the twenty-first century, no country nor state on this Earth is safe in the face of natural and man-made threats. The evidence is plentiful, and less diminishes than increases in number.

Taking into consideration the conditions and challenges to global and regional security, national security, both domestic and foreign, must be of serious concern. This is precisely the topic of this article. The main aim is to provide a uniform and systematic description of the concepts that are used in the scholarly discipline of national security.

Keywords

National security, state security, global security.